

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tereza Gulyášová
Výslech nezletilého dítěte v civilním soudním řízení
Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Výslech nezletilého dítěte v civilním soudním řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31. března 2019

.....

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucí této diplomové práce, JUDr. Janě Petrov Křiváčkové, Ph.D., která by po celou dobu psaní práce ochotná zodpovídat veškeré dotazy a poskytovat cenné připomínky.

Obsah	
Úvod.....	6
1 Právní úprava ve vnitrostátním právu ČR	7
1.1 Vývoj právní úpravy	7
1.2 Současná právní úprava na ústavní úrovni	7
1.3 Současná právní úprava na zákonné úrovni.....	7
2 Právní úprava v právu Evropské Unie a mezinárodních smlouvách	9
2.1 Právo Evropské Unie	9
2.2 Mezinárodní smlouvy.....	9
3 Zjišťování názoru ve sporném a nesporném řízení.....	11
3.1 Zjišťování názoru ve sporném řízení	11
3.1.1 Procesně právní subjektivita a procesní způsobilost nezletilého dítěte jako účastníka řízení.....	11
3.1.2 Zjišťování názoru nezletilého dítěte	11
3.2 Zjišťování názoru v nesporném řízení	12
4 Zjišťování názoru nezletilého dítěte vs. účastnický výslech	13
4.1 Zjišťování názoru nezletilého dítěte – charakteristika institutu.....	13
4.1.1 Obecně k důvodům zjišťování názoru nezletilého dítěte	13
4.1.2 Právo dítěte být slyšeno	14
4.1.3 Věk dítěte	15
4.1.4 Rozumová a emocionální vyspělost.....	16
4.1.4 Právo dítěte mlčet.....	17
4.2 Účastnický výslech – charakteristika institutu	17
4.3 Vymezení rozdílů.....	18
5 Způsob a metody zjišťování názoru nezletilého dítěte	20
5.1 Kritéria pro volbu způsobu a metody zjišťování názoru nezletilého dítěte.....	20
5.2 Přímé zjišťování názoru	22
5.3 Nepřímé zjišťování názoru	23
5.3.1 Nepřímé zjišťování názoru orgánem sociálně-právní ochrany dětí	23
5.3.2 Nepřímé zjišťování názoru znaleckým posudkem	24
5.3.3 Nepřímé zjišťování názoru prostřednictvím (zákonného) zástupce.....	26
5.4 Konkrétní průběh zjišťování názoru.....	26
5.4.1 Vhodnost místa, přístupu a atmosféry	27
5.4.2 Obsah a formulace otázek	28

5.4.3 Účast třetích osob	29
5.5 Poskytnutí informací.....	29
5.6 Problém ovlivnitelnosti	30
6 Institut důvěrníka.....	31
6.1 Charakteristika institutu	31
6.2 Využití v praxi	31
7 Vázanost zjištěným názorem a jeho relevance	33
7.1 Odchýlení se soudu od zjištěného názoru.....	33
8 Soudní praxe	36
8.1 Zjišťování názoru nezletilého dítěte v jednotlivých řízeních	36
8.1.1 Řízení ve věcech péče o nezletilé dítě	36
8.1.2 Řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte	37
8.1.3 Řízení o povolení uzavřít manželství	37
8.1.4 Řízení ve věcech jména a příjmení nezletilého dítěte.....	38
8.1.5 Zjišťování názoru nezletilého při nařízení ústavní výchovy	38
Závěr.....	40
Zdroje	42
Právní předpisy	42
Komentářová literatura	42
Odborná literatura	43
Odborné články	44
Judikatura.....	44
Ostatní	45
Abstrakt	46
The Abstract	46
Seznam klíčových slov.....	47
Keywords	47

Úvod

Tématem mé diplomové práce je zjišťování názoru nezletilých dětí v civilních soudních řízeních. Dítě, i když nezletilé, má stejně jako zletilé osoby občanská práva jako např. právo na přístup k soudu. Pokud tedy rozhodujeme o jeho právech, je nezbytná a žádoucí jeho participace v tomto procesu. Soudní proces jako takový je však tvořený primárně právě pro dospělé osoby, nikoli pro děti, což je důvodem, proč mě participace nezletilých dětí zaujala a rozhodla jsem se zaměřit na její část svou diplomovou práci.

V práci se zabývám participací nezletilých dětí – konkrétně zjišťováním jejich názoru, metodami tohoto zjišťování, vázaností a relevancí takto zjištěného názoru, včetně odlišení od sebe rozdílných institutů jako je rozhovor s dítětem, zjištění jeho názoru a zapojení dětí do rozhodovacích procesů.

Již dítě raného věku je schopno utvořit si svůj názor a tento sdělit, liší se však způsob, jakým tak učiní. Nejčastější způsoby a metody zjišťování popisují přímo ze soudní a jiné praxe (v souvislosti s odbornou stáží na opatrovnickém oddělení Okresního soudu v Kroměříži, kde jsem se zaměřila na participaci dětí v konkrétních spisových materiálech).

Hypotézou práce je tvrzení, že výslech nezletilého účastníka v řízení, které se jej přímo dotýká, je institutem, ke kterému by se mělo přistupovat automaticky v každém takovém řízení a preferovanou metodou zjišťování názoru je přímé slyšení dítěte, přičemž zjišťování zprostředkované je metodou ultima ratio.

S hypotézou související výzkumnou otázkou je, zda je výslech pojmem totožným s pojmem zjišťování názoru, jaké jsou metody tohoto zjišťování, v jakých typech řízení se tento institut objevuje, co je jeho účelem, jaká je jeho relevance a nakolik jsou tímto zjištěným názorem soudy vázány, resp. jaký je jeho vliv na rozhodnutí ve věci samé.

V diplomové práci je použita metoda popisu jednotlivých institutů, následná explanace, komparace s právními řády jiných států, analogie (v případě chybějící doslovné právní úpravy), analýza a v neposlední řadě taktéž pozorování v rámci konkrétních soudních řízení.

Práce bude kombinací teoretických i praktických poznatků a věřím, že zároveň originálním dílem zaměřeným na dané téma.

1 Právní úprava ve vnitrostátním právu ČR

1.1 Vývoj právní úpravy

Podle předchozí právní úpravy byl stěžejním ustanovením § 31 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., účinném ke dni 1. ledna 2013, podle kterého dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Daná problematika je aktuálně upravena občanským zákoníkem,¹ který však zachází ve své úpravě mnohem dál (viz níže).

V procesním právu zůstala situace nezměněna, tzn. relevantním právním předpisem pro zjišťování názoru nezletilých dětí byl a stále je občanský soudní řád² (dále jen „OSŘ“).

1.2 Současná právní úprava na ústavní úrovni

Institut zjišťování názoru nezletilého dítěte není zakotven či upraven na ústavní úrovni, tj. v ústavním pořádku. Z čl. 10 Ústavy³ však vyplývá, že určité mezinárodní smlouvy jsou součástí právního řádu České republiky a jak bude podrobněji zmíněno níže, zjišťování názoru nezletilého dítěte je bohatě upraveno právě na úrovni mezinárodních úmluv.

1.3 Současná právní úprava na zákonné úrovni

V § 867 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je stanovena zákonná domněnka, že dítě starší dvanácti let je schopno přijmout informaci, vytvořit si vlastní názor a následně jej sdělit, přičemž názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost. Hranice dvanácti let je však formulována jako právní domněnka vyvratitelná, proto je vždy nutné postupovat individuálně podle konkrétních vlastností nezletilého dítěte.⁴

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

² Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Jedinou změnou je, že zatímco dnes je institut zjišťování názoru upraven v § 100 odst. 3, dle dřívější úpravy to bylo v odst. 4 téhož paragrafu.

³ Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“

⁴ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

Procesní reflexí⁵ výše zmíněného hmotněprávního ustanovení je § 100 odst. 3 OSŘ. Podle tohoto ustanovení v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci, a to výsledkem, ve výjimečných případech též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušné orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Dále je zde uvedeno, že výslech se provádí bez přítomnosti dalších osob, lze-li předpokládat negativní ovlivnění skutečného názoru nezletilého. Připouští se taktéž provedení výslechu za přítomnosti důvěrníka (k tomuto institutu viz více v kapitole 6). K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.

Účastnický výslech je upraven v § 131 OSŘ, který ale není pojem totožný se zjišťováním názoru nezletilého⁶ (k rozdělení obou institutů viz kapitola 4).

Potřeba zjišťovat názor dítěte vyvstane zejména v řízeních nesporných,⁷ proto je toto upraveno taktéž v § 487 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZŘS“).

Velkou úlohu při zjišťování názoru nezletilých dětí hrají orgány sociálně – právní ochrany dětí, tudíž i zákon č. 359/2009 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOSPOD“), upravuje v § 8 odst. 2 a 3 právo dítěte, které je schopno formulovat své názory, tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají i bez přítomnosti dalších osob. Je zde zmíněna i povinnost věnovat názoru patřičnou pozornost s ohledem na věk, rozumovou vyspělost a vývoj dítěte. Stejně jako občanský zákoník uvádí věkovou hranici dvanácti let, od které se předpokládá, že dítě je schopno přijmout informaci a na základě té si vytvořit vlastní názor a sdělit jej.

⁵ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 131 občanského soudního řádu).

⁷ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

2 Právní úprava v právu Evropské Unie a mezinárodních smlouvách

2.1 Právo Evropské Unie

Základním pramenem komunitárního práva upravujícím práva dítěte je Listina základních práv Evropské Unie (konkrétně článek 24 odst. 1 upravující právo dítěte svobodně vyjadřovat své názory)⁸, práva v ní zakotvená však mají jen akcesorickou povahu.⁹

Participační práva dítěte v procesní rovině upravuje poté Nařízení Brusel II bis (konkrétně článek 11 odst. 2).¹⁰ V neprovedení výsledku nezletilého dítěte, ačkoli podmínky pro něj byly dány, považuje toto Nařízení za důvod pro neuznání rozhodnutí¹¹ nebo osvědčení týkající se práva na styk s dítětem¹². Nařízení však nezmiňuje vázanost soudu zjištěným názorem a taktéž nezmiňuje právo dítěte být informováno.¹³

2.2 Mezinárodní smlouvy

Právo dítěte sdělit svůj názor a „být slyšeno“ je zakotveno v článku 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte¹⁴, kterou je Česká republika vázána (participační práva dítěte jsou upraveny v článcích 12 až 17). Signatářské státy jsou povinny zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, a věnovat těmto názorům patřičnou pozornost. Dítěti se poskytuje možnost být slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej buď i nepřímo dotýká. Výslech může být veden přímo, prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu v souladu s vnitrostátním právem.

⁸ Listina základních práv EU, 2012/C 326/02. Úřední věstník C 326/391, 26. října 2012.

⁹ Tento názor je uveden např. v RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39-42.

¹⁰ Nařízení Rady (ES) 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o příslušnost a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení Nařízení (ES) 1347/2000 (Brusel II bis).

¹¹ Čl. 23 písm. b) Nařízení Rady (ES) 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o příslušnost a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení Nařízení (ES) 1347/2000 (Brusel II bis).

¹² Čl. 41 odst. 2 a čl. 42 Nařízení Rady (ES) 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o příslušnost a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení Nařízení (ES) 1347/2000 (Brusel II bis).

¹³ Tento názor je uveden např. v RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39-42.

¹⁴ Úmluva o právech dítěte, sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Citované ustanovení bylo označeno Výborem pro práva dítěte za jednu z obecných zásad Úmluvy, není však přímo aplikovatelné, proto je nezbytný vnitrostátní implementace.¹⁵

Právo dítěte na informace a vyjádřit svůj názor je dále upraveno v článku 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte¹⁶ a v článku 23 odst. 2 písm. b) Haagské úmluvy¹⁷, kde je uvedena možnost neuznat rozhodnutí jiného státu, pokud bylo vydáno (...), aniž by dítě dostalo příležitost být slyšeno.

Mezi prameny úpravy výsledku nezletilého dítěte můžeme řadit i tzv. únosovou úmluvu,¹⁸ kdy článek 13 odst. 2 stanoví, že soud může odmítnout nařídít navrácení dítěte, jestliže dítě s návratem nesouhlasí a zároveň dosáhlo takového věku a stupně vyspělosti, že je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Soud tedy v těchto případech také zjišťuje názor nezletilého dítěte a za tímto účelem mu taktéž poskytuje informace. Dítěti je poskytnut prostor k vyjádření se bez přítomnosti tzv. únosce, který by názor dítěte mohl negativně ovlivnit.¹⁹

¹⁵ Tento názor je uveden např. v RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39-42. Dále nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14.

¹⁶ Evropská úmluva o výkonu práv dítěte, sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy (...), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o přijetí Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

¹⁹ Čl. 13 odst. 2 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o přijetí Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

3 Zjišťování názoru ve sporném a nesporném řízení

Ke zjišťování názoru může docházet jak ve sporném, tak i nesporném řízení, tzn. v řízení dle OSŘ i ZŘS.

3.1 Zjišťování názoru ve sporném řízení

Procesně právní úprava participačních práv dítěte ve sporném řízení je upravena v § 100 odst. 3 OSŘ, který stanoví, že je-li účastníkem sporného řízení nezletilé dítě, které má zároveň schopnost formulovat své názory, je soud povinen zjišťovat názor tohoto dítěte na věc, která je předmětem řízení.

3.1.1 Procesně právní subjektivita a procesní způsobilost nezletilého dítěte jako účastníka řízení

I nezletilé dítě je způsobilé být účastníkem řízení,²⁰ nebude však plně způsobilé samostatně jednat před soudem. Procesně způsobilá je osoba v tom rozsahu, v jakém je svéprávná.²¹ U nezletilých dětí, které tedy nejsou plně svéprávné, bude procesní způsobilost záviset na rozumové a volní vyspělosti. Jednoduše řečeno, je-li nezletilé dítě svéprávné pro hmotně právní jednání, tak by mělo být svéprávné i k domáhání se svého práva před soudem.²² ²³ V opačném případě a zároveň ve většině případů bude nezletilé dítě zastoupeno svým zákonným zástupcem, popř. opatrovníkem.²⁴

3.1.2 Zjišťování názoru nezletilého dítěte

Názor se zjišťuje primárně výslechem, což označujeme za metodu přímou. Mimo to však má soud možnost tento zjistit i metodou nepřímou, tedy prostřednictvím třetí osoby – zástupce, znalce (resp. znaleckého posudku) nebo orgánu sociálně právní ochrany dětí.²⁵

²⁰ Dle § 19 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, má způsobilost být účastníkem řízení ten, kdo má právní osobnost. Za účelem výkladu toho ustanovení musíme jít do § 23 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který stanoví, že fyzická osoba má právní osobnost od narození do smrti. Tudíž i nezletilé dítě má právní osobnost, a může tak být účastníkem řízení před soudem.

²¹ § 20 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Za účelem výkladu musíme opět do zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně § 30, který stanoví, že plně svéprávným se člověk stává dosažením zletilosti, přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství. Dle § 31 se má za to, že nezletilé dítě, které není plně svéprávné, je způsobilé k právním jednáním přiměřeně k jeho rozumové a volní vyspělosti.

²² SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renata, HAMULÁKOVÁ, Klára. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 38.

²³ Toto však neplatí bezvýjimečně. Za účelem ochrany nezletilého máme v § 23 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zakotvenou tzv. pojistku předsedy senátu, který může stanovit, že nezletilý musí být i v těchto případech zastoupen zákonným zástupcem či opatrovníkem.

²⁴ § 22 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Více taktéž v KRÁLÍK, Michal, VAŠÍČEK, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 158.

Jednotlivé metody a kritéria pro jejich volbu budou podrobně rozepsány v následujících kapitolách této diplomové práce.

3.2 Zjišťování názoru v nesporném řízení

Zjišťování názoru nezletilého dítěte je pro nesporná řízení upraveno v ZŘS. Ustanovení § 20 odst. 4 výslovně stanoví, že pokud je účastníkem řízení nezletilé dítě, které je schopno pochopit situaci, postupuje soud tak, aby byly dítěti poskytnuty potřebné informace o možných důsledcích vyhovění jeho názoru i důsledcích soudního rozhodnutí. Tuto povinnost nemá vůči nezletilému pouze soud, ale taktéž jeho zákonný zástupce, popř. opatrovník.²⁶

O procesně právní subjektivitě a procesní způsobilosti nezletilého dítěte platí totéž jako ve sporném řízení.

V § 487 odst. 2 větě druhé ZŘS je výslovně uvedeno, že soud v řízení zjišťuje názor nezletilého dítěte. Toto ustanovení je však zařazeno ve zvláštních ustanoveních pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.²⁷ To však neznamená, že se názor nezletilého dítěte zjišťuje jen v tomto typu řízení. Na základě § 1 odst. 4 ZŘS, ve kterém je stanovena subsidiarita OSŘ, a taktéž teleologickým výkladem dojdeme k závěru, že názor nezletilého dítěte budeme zjišťovat ve všech typech řízení, které se jej dotýká.

Jelikož je to právě ZŘS, který upravuje řízení ve věcech péče o nezletilé děti, bude se jejich názor zjišťovat především v nesporných řízeních (zjišťování v některých typech řízení vedených dle ZŘS je podrobněji rozebráno v kapitole 8).

²⁶ Poslední věta, tj. povinnost zákonného zástupce a opatrovníka, byla to zákona zařazena novelou č. 303/2007. Do té doby byla tato povinnost pouze dovozována výkladem.

²⁷ Oddíl 5 Péče soudu o nezletilé, Pododdíl 3 Zvláštní ustanovení pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.

4 Zjišťování názoru nezletilého dítěte vs. účastnický výslech

Zákon používá pro zjišťování názoru nezletilého dítěte legální termín „výslech“. Přesto se zpravidla bude jednat spíše o neformální pohovor, v rámci kterého budeme zjišťovat názor nezletilého.²⁸ Zákonné označení proto může působit dojmem, že zjišťování názoru rovná se výslech. Tato domněnka však není správná, přestože se chybou zákonodárce a jeho nesprávné terminologie může jako správná jevit. Jedná se však o dva výrazně odlišné instituty. Z tohoto důvodu budou v rámci následující kapitoly charakterizovány oba instituty a vymezeny jejich základní odlišnosti.

Dle mého názoru toto odlišení měl však učinit již zákonodárce, a to buď cestou správné terminologie (tj. neoznačovat zjišťování názoru jako výslech, když se o výslech nejedná), anebo vytvořením výkladového ustanovení v úvodní části OSŘ, ve kterém by bylo stanoveno, že výslechem nezletilého dítěte se rozumí zjišťování jeho názoru, nikoli výslech účastníka (byť nezletilého) jako důkazní prostředek.²⁹

Pozn.: Pro účely následujících kapitol této diplomové práce bude pro zjišťování názoru nezletilého dítěte používán termín „slyšení“.

4.1 Zjišťování názoru nezletilého dítěte – charakteristika institutu

4.1.1 Obecně k důvodům zjišťování názoru nezletilého dítěte

Pokud je zde občanskoprávní řízení, které se přímo dotýká nezletilého dítěte, je nutné plně respektovat jeho práva a oprávněné zájmy minimálně tak, jako je tomu u zletilých osob.³⁰

Pokud rozhodujeme o právech a oprávněných zájmech nezletilého dítěte, je nezbytné jej do procesů zapojit a dát mu prostor k uplatnění jeho participačních práv.³¹ Slyšení dítěte navíc nemá svůj význam jen v rovině dokazování, nýbrž i v rovině výkonu práva dítěte jako účastníka řízení.³²

I ústavní soud zastává názor, že v řízeních bezprostředně se dotýkající práv nezletilého dítěte nelze na dítě nahlížet jako na pouhý objekt, o němž je rozhodováno, ani jako na

²⁸ Více viz BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav (ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 647-651.

²⁹ Zjišťování názoru nezletilého dítěte by tedy bylo označeno jako *výslech nezletilého dítěte* a skutečný výslech dítěte jako nezletilého účastníka by bylo označeno jako *výslech (nezletilého) účastníka*.

³⁰ KRÁLÍK, Michal, VAŠÍČEK, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 413-414.

³¹ Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

³² Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14.

pasivního pozorovatele.³³ Dítě je subjektem práva a účastníkem řízení s právem být přítomen projednání své věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny³⁴ a s tím souvisí právo být v řízení slyšeno a projevit své stanovisko.³⁵

4.1.2 Právo dítěte být slyšeno

Právo být slyšeno je jedním z participačních práv dítěte – tzn. právo vyjadřovat se ke všem záležitostem, které se jej přímo dotýkají, a právo na respektování tohoto názoru.³⁶

Toto právo je jeden ze čtyř základních principů a hodnot Úmluvy o právech dítěte.³⁷ K výkladu práva být slyšeno se opakovaně vyjadřoval Výbor pro práva dítěte, který se mj. zabýval i výkladem pojmu „všechny záležitosti týkající se dítěte“. Dle názoru Výboru³⁸ je nutno rozsah „záležitostí dotýkajících se dítěte“ chápat široce a „*děti by měly být slyšeny vždy, když jejich názor může zlepšit kvalitu rozhodnutí.*“³⁹ V Úmluvě o právech dítěte tedy nakonec nebylo přistoupeno k žádnému taxativnímu výčtu, a zjišťování názoru tak není *a priori* spojeno s konkrétními typy (pro tuto práci myšleno občanskoprávních) řízení.⁴⁰

Taktéž Ústavní soud ve své nejaktuálnější judikatuře zaujal postoj, že právo dítěte být slyšeno se vztahuje na každé soudní řízení bez jakéhokoliv předchozího omezení jen na některé typy řízení.⁴¹

Stejně stanovisko k právu dítěte být slyšeno dlouhodobě zaujímá Výbor ministrů Rady Evropy,⁴² kdy právo dítěte být slyšeno řadí mezi pět základních principů vedle principu účasti, nejlepšího zájmu dítěte, důstojnosti, ochrany před diskriminací a vlády práva.⁴³

Neumožnění dítěti uplatnit jeho právo být slyšeno je možné jen výjimečně, a to tehdy, je-li to v jeho nejlepším zájmu nebo není-li to fakticky možné (např. hrozí okamžité nebezpečí z prodlení nebo je dítě příliš útlého věku).⁴⁴

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009 sp. zn. II. ÚS 1945/08, bod 17. Taktéž nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 44.

³⁴ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. K výkladu tohoto článku viz nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 35.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 44.

³⁶ KRÁLÍK, Michal, VAŠÍČEK, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 413-414.

³⁷ Úmluva o právech dítěte, sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů. Dále nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 31.

³⁸ Obecná poznámka č. 12 ze dne 20. července 2009, CRC/C/GC/12.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 31.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 40.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18, bod 17.

⁴² Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice (Part III), ze dne 17. listopadu 2010.

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 33.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18, bod 21, dále rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Plaza proti Polsku ze dne 25. ledna 2011, sp. zn. 18830/07, bod 71.

Stejné zásady se uplatňují i ve slovenském civilním procesu. Podle slovenské právní úpravy⁴⁵ má dítě jako účastník právo vyjádřit svůj názor a soud má povinnost k takto vyjádřenému názoru přihlídnout a akceptovat jej.⁴⁶

4.1.3 Věk dítěte

Jak již bylo uvedeno výše, o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno přijmout informace, vytvořit si vlastní názor a tento následně sdělit. Tato zákonná domněnka je konstruována jako domněnka vyvratitelná, a tak není vyloučen důkaz opaku. Může tedy nastat situace, kdy i dítě mladšího věku bude schopno téhož, i když k tomu bude nutná např. spolupráce s jinými osobami či subjekty.⁴⁷

Dle mého názoru lze výkladem této domněnky dojít k závěru, že zákonodárce chtěl docílit toho, aby po dosažení hranice dvanácti let bylo zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení pravidlem. Neprovede-li soud zjištění názoru v této situaci, bude muset svůj postup náležitě odůvodnit.⁴⁸

I dítě objektivně mladšího věku však může subjektivně vykazovat známky mnohem větší vyspělosti než děti stejného věku, a může tak být schopno věrohodně vyjádřit své potřeby a svá přání samo bez prostřednictví někoho dalšího.⁴⁹

Výbor pro práva dítěte dokonce zaujímá stanovisko, že by neměl být stanoven žádný minimální věkový limit pro to, kdy je dítě schopno své názory formulovat a následně sdělit. Všechny státní orgány by tak měly předpokládat, že dítě tohoto schopno je a tento předpoklad následně v řízení před soudem vyvracet.⁵⁰

Nutno podotknout, že však nejsme jedinou zemí, která má navzdory doporučení Výboru zákonem stanovenou věkovou hranici. Např. německý procesní zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech nesporného soudnictví⁵¹ stanoví v § 159 taktéž osobní slyšení

⁴⁵ § 100 odst. 3 a § 182 zákona č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Občanská úprava civilního procesu je značně podobná té české, úprava výslechu nezletilého účastníka je dokonce objevuje ve stejném paragrafu i odstavci jako v OSŘ.

⁴⁷ Samozřejmě může nastat i situace, kdy ani dovršením dvanáctého roku věku nebude dítě natolik vyspělé, aby bylo schopné si vytvořit a sdělit relevantní názor. K této zákonné konstrukci viz KRÁLÍK, Michal, VAŠÍČEK, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 413-414. Dále je nutné podotknout, že Výbor pro práva dítěte opakovaně odrazoval státy od uvádění přesné věkové hranice ve svých vnitrostátních předpisech.

⁴⁸ Tento závěr je taktéž v souladu s aktuální judikaturou Ústavního soudu, viz Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000. V dané situaci mělo dítě 8 let, ale podle znaleckého posudku, který si nechal vypracovat až Ústavní soud, bylo na tom dítě mentálně zhruba jako středoškolské dítě, takže bylo schopné vyjádřit věrohodně své potřeby.

⁵⁰ Obecná poznámka č. 12 ze dne 20. července 2009, CRC/C/GC/12. Dále nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 31.

⁵¹ Německý zákon č. 16/6308 o řízení ve věcech rodinných a ve věcech nesporného soudnictví (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit).

dítěte, přičemž věková hranice je stanovena na čtrnáct let. Je-li dítě starší čtrnácti let, je jeho slyšení povinné. Pokud je mladší, je slyšení fakultativní.⁵²

Dle mého názoru je stanovisko Výboru velmi správné a naopak si dovoluji kritizovat stávající zákonnou úpravu v České republice, která stanoví věkovou hranici dvanácti let. Domnívám se, že úmyslem zákonodárce bylo chránit nezletilé, aby nebylo jednáno a rozhodováno „o nich bez nich“, avšak mohl tak dle mého názoru učinit i bez určení konkrétní věkové hranice. Tato úprava ve mně vyvolává dojem, že dítě mladšího věku není schopno poskytnout relevantní názor na věc anebo pouze výjimečně. Teprve výkladem a judikaturou pak musíme dovozovat, že i děti mladšího věku si taktéž mohou vytvořit svůj názor na věc a tento sdělit.

Mým návrhem by tedy bylo odstranit konkrétní věkovou hranici a nechat na posouzení soudu, zda je dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou a volní vyspělost schopno sdělit svůj názor na věc. Avšak uznávám, že klást na soudce další požadavky jistě nevede k urychlení řízení, spíše naopak, což je v rozporu s požadavkem rychlosti řízení, který je velmi důležitý právě v řízeních, které se dotýkají nezletilých dětí.

4.1.4 Rozumová a emocionální vyspělost

Je nutno zdůraznit, že věk sám o sobě je velmi důležitým, ne však úplně soběstačným hlediskem.⁵³ Pro posouzení schopnosti dítěte vytvořit si vlastní názor na věc a tento sdělit je neméně důležitá rozumová a emocionální vyspělost dítěte, kterou je však nutno posuzovat případ od případu. Může např. nastat situace, kdy i devítileté dítě bude natolik vyspělé, že bude nutno zjišťovat jeho názor.

Na zralost dítěte je nutno nahlížet jako na psychologickou kategorii, která předpokládá určitý stupeň porozumění na straně dítěte a schopnost zhodnotit budoucí následky svého vlastního rozhodnutí v jeho záležitosti.⁵⁴ Otázku vyspělosti pak soud musí posuzovat s ohledem na osobnost konkrétního dítěte, nikoli pouze k jeho věku.⁵⁵

Míra rozumové a emocionální vyspělosti dítěte bude zásadní i pro posouzení souvisejících otázek, např. kdo má názor či přání dítěte zjišťovat – tj. zda tak může učinit soud sám nebo zda postačí, když se tak stane prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany

⁵² TAMM, Marina. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 97. Více viz Stöber, E. In: Prütting, H., Helms, T. (Hrsg.). *FamFG*. Köln: Dr. Otto Schmidt Verlag, 2009 (§ 159, bod 1).

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 22.

⁵⁵ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 973-976. K tomu dále viz nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000.

dětí, znaleckým posudkem nebo prostřednictvím zástupce.⁵⁶ K formám zjišťování názoru a přání nezletilých dětí viz kapitola 5.

Na soudy je zde kladen požadavek, aby vykazovaly alespoň základní znalosti psychologie dětí, což se dle mého názoru může někdy zdát až jako nepřiměřený požadavek. Soudce jako znalec práva by se v této fázi soudního řízení měl stát i jakýmsi znalcem pedopsychologie, aby správně posoudil, zda je dítě natolik vyspělé, aby se mohlo relevantně vyjádřit. Jako vhodné se tak zdá vypracování znaleckého posudku znalcem z oboru dětské psychologie či psychiatrie, který by dokázal lépe zhodnotit osobností vývoj konkrétního dítěte. Tento postup by však mohl být v rozporu se zásadou rychlosti celého řízení a minimálního zatěžování účastníků, proto bude v praxi především na daném soudci, aby rozumovou a emocionální vyspělost dítěte posoudil sám.⁵⁷

4.1.4 Právo dítěte mlčet

K výše nastíněné problematice je nutné podotknout, že právo dítěte vyjádřit svůj názor je jen právem, nikoli povinností, o čemž musí být dítě poučeno a musí mu být dána možnost svůj názor v řízení nesdělít nebo se ke konkrétním skutečnostem a otázkám nevyjadřovat.⁵⁸

Není povinností nezletilého dítěte vykonat své právo ve všech záležitostech, které se jej týkají, své participační právo využít nemusí, což je v souladu s právem dítěte vyjádřit svůj názor bez manipulací, vlivu nebo tlaku,⁵⁹ a dítě má tak právo mlčet v situaci, kdy svůj názor dobrovolně sdělit nechce.

4.2 Účastnický výslech – charakteristika institutu

Zjišťování názoru nezletilého dítěte nelze zaměňovat s účastnickým výslechem. Tento slouží jako důkazní prostředek a lze ve sporných řízeních podle § 131 odst. 1 OSŘ nařídit jen za předpokladu, že danou skutečnost nelze prokázat jiným způsobem než právě výslechem a zároveň s tím musí souhlasit účastník, jež má být vyslechnut.⁶⁰ Důkaz výslechem účastníka je tak chápán pouze jako podpůrný důkazní prostředek.⁶¹

V § 22 ZŘS platí opačný princip, tedy že výslech účastníka se nařizuje vždy, když je to třeba ke zjištění skutkového stavu.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 22.

⁵⁷ Pozn.: Justiční akademie v Kroměříži pořádá několikrát do roka odborné semináře a školení pro opatrovnické soudce zaměřené na tuto tematiku.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 50.

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

⁶⁰ Pokud tedy účastník odmítne provedení výslechu, musí soud přistoupit k jiným důkazním prostředkům, např. výslechu svědka ad. Více k tomuto viz VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

⁶¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 644-645.

4.3 Vymezení rozdílů

Zjišťováním názoru není prokazován skutkový stav věci, jako je tomu u účastnického výslechu, ale jedná se spíše o vyjádření představ, přání a názoru dítěte na věc.⁶²

Opačná koncepce je zvolena v německém civilním procesu, kdy slyšení dítěte je nejen realizací práva dítěte na to být slyšeno, ale slouží i jako důkazní prostředek k objasnění skutkového stavu věci.⁶³

Zatímco výslech účastníka by měl sloužit ve sporném řízení jako důkazní prostředek ultima ratio, k zjišťování názoru nezletilého dítěte by měl soud přistupovat vždy, když to situace umožní a jsou splněny všechny podmínky (i v řízeních dle ZŘS).⁶⁴

Především princip subsidiarity odlišuje ve sporném řízení účastnický výslech od institutu zjišťování názoru nezletilého dítěte.

Odlišnost spatřujeme taktéž v průběhu účastnického výslechu. Jestliže soud nařídí důkaz výslechem účastníka, je povinností účastníka, který má být vyslechnut, se jednat osobně zúčastnit a tuto povinnost si lze vynutit taktéž předvedením či uložením pořádkové pokuty podle § 52 a 53 OSŘ.⁶⁵

Tento postup však nepřipadá v úvahu v případě, že máme zjišťovat názor nezletilého dítěte. Dítě, jak již bylo uvedeno, nemá povinnost svůj názor soudu sdělovat a je taktéž vyloučeno použití pořádkových opatření dle předchozího odstavce.

Dalším rozdílem je např. to, že při výslechu účastníka musí vyslychaná procesní strana počítat s tím, že jí bude moct její odpůrce klást dotazy.⁶⁶ S ohledem na nerovné postavení nezletilého dítěte a dospělého účastníka je však nemožné, aby k tomuto docházelo při zjišťování názoru dítěte, které je pro svůj věk a nevypělost mnohem zranitelnější, a nemůžeme jej tak vystavit konfrontaci s ostatními účastníky řízení.⁶⁷

⁶² KRÁLÍK, Michal, VAŠÍČEK, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 413-414. Dále více k tomuto viz také BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav (ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 647-651.

⁶³ TAMM, Marina. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 97. Více viz Stöber, E. In: Prütting, H., Helms, T. (Hrsg.). *FamFG*. Köln: Dr. Otto Schmidt Verlag, 2009 (§ 159, bod 1).

⁶⁴ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

⁶⁵ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 646.

⁶⁶ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 647.

⁶⁷ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 647.

Je taktéž důležité zmínit, že nezjistí-li soud skutečný názor nezletilého dítěte, ačkoli je tak ze zákona povinen, jedná se o porušení práva na spravedlivý proces,⁶⁸ jelikož zjištěním názoru nezletilého dítěte v řízení, které se jej bezprostředně dotýká, dochází k vyrovnání nerovného postavení ve vztahu k rodičům a dítě má právo být slyšeno.⁶⁹

Jestliže však soud neprovede důkaz výslechem účastníka, neporušuje se tím zásada ústnosti, bezprostřednosti, a tím pádem ani právo na spravedlivý proces.⁷⁰

Závěrem je také nutno podotknout, že zatímco k výsledku účastníka dochází při jednání v soudní síni, tak ke zjišťování názoru může dojít a zpravidla i bude častěji docházet mimo soudní jednání, mimo budovu soudu, dokonce i osobou odlišnou od osoby soudce.⁷¹

Názor dítěte není tedy totéž, co výslech účastníka, ačkoli zákon⁷² říká, že soud má tento názor zjišťovat výslechem.⁷³

⁶⁸ Ke zjištění názoru v situaci, kdy tomu nebrání závažné okolnosti, a k souvisejícímu porušení práv vyplývající z Úmluvy o právech dítěte viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. června 2007 ve věci stížnosti č. 23499/06, *Havelka a ostatní proti České republice*, bod 62 (v dané situaci byly děti ve věku 11 a 12 let).

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09. Může se jednat taktéž o porušení práva na soudní ochranu, k tomu viz nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

⁷⁰ BUREŠ, Jaroslav. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, MAZANEC, Michal (ed). *Občanský soudní řád – komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 464-465.

⁷¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 647.

⁷² § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 131 občanského soudního řádu).

5 Způsob a metody zjišťování názoru nezletilého dítěte

Občanský soudní řád nabízí více možností, jak si názor nezletilého dítěte opatřit – slyšením dítěte, zjištění názoru prostřednictvím zástupce, orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo znaleckým posudkem.⁷⁴ Názor tedy může být zjednodušeně řečeno zjištěn buď přímo, nebo nepřímo.⁷⁵

5.1 Kritéria pro volbu způsobu a metody zjišťování názoru nezletilého dítěte

Úvodem je podstatné zdůraznit, že v každém případě bude soud individuálně posuzovat, jaká forma je pro konkrétní dítě nejvhodnější.⁷⁶ Nelze tedy obecně říci, který postup je nejlepší.

Hlavním kritériem je schopnost dítěte svůj názor formulovat, resp. vyjádřit. Zjednodušeně řečeno, je-li dítě schopno se srozumitelně vyjadřovat, měl by soud vynaložit veškeré úsilí k zjištění jeho názoru.⁷⁷

Volba způsobu a metody zjištění bude vždy úzce souviset s věkem a individuální vyspělostí dítěte, jehož názor má být zjištěn.⁷⁸

Přestože zákon stanoví věkovou hranici dvanácti let, je nutné, aby soud vždy postupoval individuálně ke každému dítěti a s ohledem na věk, rozumovou a mravní vyspělost citlivě volil prostředky, kterými lze názor dítěte zjistit.⁷⁹

Je nutné zmínit, že i dítě raného věku je schopno projevit relevantní názor, jen se liší způsob, jakým tak činí.⁸⁰ U dětí se odlišuje způsob, jakým uvažují a je úkolem dospělých zjistit z jejich projevů relevantní názor.⁸¹ Důležitým aspektem, který Ústavní soud ve své nejaktuálnější judikatuře⁸² taktéž uvádí, je ten, že právo být slyšen bezprostředně v řízení před soudem dítěti náleží zásadně až od okamžiku, kdy lze od sebe odlišit vůli rodičů či třetí osoby

⁷⁴ § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ KRÁLÍČKOVÁ, ZDENKA. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 52-53.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18, bod 22.

⁷⁷ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

⁷⁸ V judikatuře Ústavního soudu (konkrétně nález ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 31) se objevuje názor, že při volbě mezi přímým a nepřímým způsobem zjišťování názoru nezletilého dítěte se má přihlídnout taktéž k názoru samotného dítěte, zda chce být slyšeno osobně nebo prostřednictvím zástupce.

⁷⁹ MACKOVÁ, Alena. In DAVID, Ludvík (ed). *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 465-466.

⁸⁰ Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. března 2018, sp. zn. I. ÚS 490/18.

a vůli samotného dítěte.⁸³ Zákonná domněnka dvanácti let tak představuje až tu nejzazší možnou hranici, kdy je dítě už schopné srozumitelně prezentovat svůj názor před soudem bez větší újmy.⁸⁴ Ústavní soud taktéž uvádí, že po dosažení zákonem dané věkové hranice dvanácti let je nezbytné zjistit tento názor přímo před soudem, nebrání-li tomu okolnosti.⁸⁵

Dle mého názoru však nelze jednoduše říct, že u dětí starších dvanácti let budeme preferovat metodu přímou, zatímco u mladších dětí nepřímou.⁸⁶ U dětí mladšího věku bude zprostředkované zjištění samozřejmě připadat v úvahu mnohem více než u těch, co již dosáhly věku dvanácti let, to však neznamená, že je pro ně metoda přímá vždy méně vhodná a opět považuji za nutné zdůraznit požadavek individuálního posouzení.

Věku dítěte by měly být přizpůsobeny taktéž otázky, resp. jejich formulace.⁸⁷

Zákon umožňuje soudu provést slyšení nezletilého dítěte bez přítomnosti dalších osob, jako jsou např. rodiče, právní zástupci nebo opatrovník.⁸⁸ Dle některých autorů bude nepřítomnost právě těchto osob prioritní, jelikož by v opačném případě hrozilo ovlivnění dítěte při formulaci jeho názorů a ne vždy jsou zájmy těchto osob v souladu s nejlepším zájmem dítěte.⁸⁹

Dalo by se však polemizovat nad tímto závěrem, jelikož dle mého názoru může mít přítomnost těchto osob při slyšení dítěti i pozitivní efekt a vždy bude záležet na konkrétní situaci a taktéž osobnosti dítěte. V případě, že dítě bude nižšího věku, může pro něj být přítomnost někoho blízkého uklidňujícím elementem a sdělí soudu více informací, než kdyby v dané chvíli bylo samo, nervózní a vystrašené.

⁸³ HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*, 2018, č. 8, s. 7 – 13.

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 45.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 25. Dále nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14, bod 23. Dále nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14. Dále nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 22. S tímto názorem se ztotožňuje i Výbor pro práva dítěte.

⁸⁶ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ ŠMÍD, Ondřej. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 199-200.

⁸⁹ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

5.2 Přímé zjišťování názoru

Bezprostřední slyšení nezletilého dítěte (resp. způsob zjišťování názoru výpovědi samotného dítěte) je jedním ze způsobů, jak zjistit jeho názor.⁹⁰ Tento způsob označujeme jako přímý.

V odborné literatuře se objevují dva postoje k tomuto způsobu zjišťování názoru nezletilého dítěte. Jedna názorová vlna zastává postoj, že přímé slyšení by mělo být až krajním řešením a vždy je vhodnější zjistit jeho názor metodou nepřímou (viz další kapitola), tzn. prostředky, které dítě méně zatěžují.⁹¹

Druhý postoj, který se objevuje i v nejaktuálnější judikatuře Ústavního soudu, je ten, že zjišťování názoru nezletilého dítěte přímo před soudem (tj. „výslechem“) by mělo být pravidlem.⁹² Tento názor se však v judikatuře Ústavního soudu objevuje až od roku 2014, do té doby se judikatura přikláněla k opačnému názoru, tedy aby ke zjišťování názoru nezletilého dítěte docházelo pouze ve výjimečných případech.⁹³

Již ze samotné dikce § 100 odst. 3 OSŘ však plyne, že zjišťování názoru nezletilého dítěte přímo před soudem by mělo probíhat vždy,⁹⁴ jak se ostatně uvádí i přímo v důvodové zprávě k OSŘ: „Dochází ke zpřesnění stávajícího znění, přičemž prioritní variantou zjišťování názoru dítěte je jeho výslech (...).“⁹⁵

I teleologickým výkladem dojdeme k závěru, že je na místě zjišťovat názor nezletilého přímo před soudem. „Pokud totiž dítě vnímá soudce vlastními smysly, eliminuje se riziko dezinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou a jsou dány větší garance objektivního posouzení názoru.“⁹⁶

Na základě výše uvedeného lze tedy dovodit, že zjišťování názoru nezletilého dítěte přímou metodou bude na prvním místě a pouze výjimečně lze zjistit jeho názor i jinak (tj. nepřímou). Jsou tím pak myšleny zejména situace, kdy soud má zjištěno, že dítě není pro svůj vývoj schopno formulovat své názory před soudem nebo by tím dítěti mohla být způsobena újma.⁹⁷ V určitých situacích může být slyšení dítěte spíše škodlivé, zejména vyžaduje-li se

⁹⁰ ŠMÍD, Ondřej. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 199-200.

⁹¹ Tamtéž. Dále viz také BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav (ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 647-651.

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 50.

⁹³ Více k tomuto viz HOBL, Jaroslav. Názor a práni dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*, 2018, č. 8, s. 7 – 13.

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, bod 31.

⁹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 50.

⁹⁷ Tamtéž.

fyzická přítomnost dítěte před soudem, jelikož dítě je logicky vystaveno většímu napětí.⁹⁸ V tomto případě se bude přistupovat k nepřímému zjišťování názoru prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo znalce.⁹⁹

Dle mého názoru by skutečně primární metodou zjišťování názoru nezletilého dítěte měla být metoda přímá, protože je to bezesporu ten nejautentičtější způsob, jak postoj, názor a přání dítěte zjistit (jakkoliv je tento způsob delší a náročnější). V praxi se však přímá metoda objevuje v menší frekvenci než metoda nepřímá, jak je taktéž uvedeno v kapitole 8.

5.3 Nepřímé zjišťování názoru

V praxi častější metodou zjišťování názoru nezletilých dětí je metoda nepřímá. Důvodem je dle některých autorů to, že soudci se často vyhýbají přímému slyšení nezletilého dítěte, jelikož se obávají přílišné psychické zátěže pro dítě.¹⁰⁰ Jiné zdroje uvádí, že důvodem je pro soudce mnohem jednodušší postup zjistit si stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo např. nechat si vypracovat znalecký posudek.

S posledním zmíněným se však neztotožňuji a odmítám názor, že cílem soudce je ulehčit si práci. Dle mého názoru je důvodem především již zmíněná obava z možné zátěže pro dítě a taktéž přetíženost soudů, resp. soudců, jak zmiňuji podrobněji v závěru této práce.

Může tedy nastat situace, kdy soud nepřistoupí ke slyšení dítěte přímo při soudním jednání, nýbrž bude zohledňovat skutková zjištění z již provedeného dokazování (zejména názor dítěte zjištěný prostřednictvím orgánu sociálně právní ochrany dětí, znaleckého posudku nebo opatrovníka).¹⁰¹

Ústavní soud však již opakovaně ve svých rozhodnutích zdůraznil, že povinnosti zjistit názor nezletilého dítěte se soud nezabývá tím, že zjistí tento nepřímo prostřednictvím jiného subjektu. Nepřímé zjišťování názoru je možné jen v zájmu dítěte a je třeba tento postup vždy pečlivě odůvodnit.¹⁰²

5.3.1 Nepřímé zjišťování názoru orgánem sociálně-právní ochrany dětí

Na základě § 8 ZOSPOD může názor nezletilého dítěte zjistit orgán sociálně – právní ochrany dětí.

Taktéž ZOSPOD zdůrazňuje, že dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory sdělit ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, a orgány sociálně-

⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

⁹⁹ Tento názor se objevuje taktéž v NOVOTNÁ, Věra. Sociálně-právní ochrana dětí. *Rodinné listy*, 2012, periodikum 7-8, s. 13-16.

¹⁰⁰ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 45.

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18, bod 19.

právní ochrany dětí mají povinnost tyto názory reflektovat s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost dítěte.¹⁰³

Orgán sociálně-právní ochrany dětí nejčastěji vystupuje jako kolizní opatrovník dítěte, pokud dítě nemohou zastoupit jeho zákonní zástupci pro střet zájmů. V praxi pak mnoho opatrovnických soudců přikládají velkou váhu názoru tohoto opatrovníka, tj. konkrétního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰⁴

Názor nezletilého dítěte je v tomto případě zjišťován v rámci pohovoru mezi dítětem a pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰⁵

5.3.2 Nepřímé zjišťování názoru znaleckým posudkem

Znalecký posudek je upraven v § 127 OSŘ. Soud si vyžádá znalecký posudek v případě, že rozhodnutí ve věci závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. V první řadě soud přistoupí k odbornému vyjádření. Pokud však toto není dostačující, ustanoví znalce a zpravidla mu uloží písemné vypracování znaleckého posudku. Soud znalce následně vyslechne, v odůvodněných případech se spokojí s písemným posudkem znalce.¹⁰⁶

V případech zjišťování názoru nezletilého dítěte záleží zcela na úvaze soudu, zda se jedná o takové speciální znalosti, které si nedokáže soudce posoudit sám.¹⁰⁷

Zákon neukládá soudu povinnost v těchto případech přibrat znalce. Pokud tedy soud v konkrétním případě dojde k závěru, že názor nezletilého dítěte nelze získat jeho slyšením, může se rozhodnout pro variantu zjištění jeho názoru odborníkem, tj. znalcem.

Znalec je osobu nepodjatou, která získává informace nepřímo – ze soudního spisu, z vlastního šetření, z účasti při výslechu atd.¹⁰⁸ Z logiky věci se v těchto případech bude jednat o znalce z oboru dětské psychologie či psychiatrie.

Znalce ustanoví procesní soud, a to po vyjádření účastníků, kteří se mohou vyjádřit i k osobě znalce (především z hlediska jeho možné podjatosti).¹⁰⁹ Vnesou-li účastníci proti

¹⁰³ § 8 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁴ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹⁰⁵ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹⁰⁶ § 127 odst. 1-4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ DAVID, Ludvík. In DAVID, Ludvík, IŠTVÁNEK, František, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ, Petr. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl (§ 1 až 200za). Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2009, s. 583 - 584.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ BUREŠ, Jaroslav. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, MAZANEC, Michal. *Občanský soudní řád – komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 446.

osobě znalce výhrady, může se s nimi soud vypořádat (neshledá-li je důvodné) nebo ustanoví znalcem jinou osobu.¹¹⁰

Znalec bude vypracovávat znalecký posudek na základě usnesení soudu, ve kterém bude vymezen jeho úkol. Znalecký posudek se odlišuje od ostatních důkazních prostředků zejména tím, že znalec produkuje vlastní vyhledávací aktivitu (dotazování, šetření, vyšetření dítěte atd.), a z toho následně vyvozuje odborné závěry. Soud není oprávněn přehodnocovat závěry znalce po věcné stránce, může hodnotit pouze úplnost výchozích skutkových podkladů či logickou souladnost závěrů.¹¹¹

Jakmile je znalecký posudek vypracován, strany se po obdržení posudku k němu písemně vyjadřují. V případě námitek vůči posudku jsou strany povinny formulovat otázky, které hodlají znalci klást při následném soudním jednání nebo o které žádají doplnit písemný posudek.¹¹²

Zákon stanoví povinnost součinnosti při vyhledávání skutečností, které znalec potřebuje k vypracování posudku – tj. součinnost při podání vysvětlení, provádění místního šetření, výsledku atd.¹¹³ Pokud tedy např. bude chtít znalec osobně mluvit s nezletilým dítětem, jehož názor má být zjišťován, rodiče mají povinnost toto setkání umožnit a nesmí mu nijak bezdůvodně bránit. Donucování účastníků ke splnění povinností je možné za použití pořádkových opatření.¹¹⁴

Kromě případů, kdy znalce určí soud, může dojít i k situacím, kdy sami účastníci předloží znalecký posudek. Tento posudek bude následně posuzován jako listinný důkaz a bude mít stejnou důkazní sílu jako posudek, který si nechal vypracovat soud. Tzn., že soud musí pečlivě posoudit oba posudky a jejich závěry.¹¹⁵

Závěry znaleckého posudku nelze bez dalšího přebírat, ale je třeba v případě potřeby je ověřovat i jinými důkazy.¹¹⁶ Není tedy vyloučena situace, kdy vedle znaleckého posudku si soud ještě sám provede slyšení nezletilého dítěte, aby si zjistil jeho názor, a následně tyto dva

¹¹⁰ LAVICKÝ, PETR. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016, s. 626.

¹¹¹ DAVID, Ludvík. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl (§ 1 až 200za). Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2009, s. 584-585.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ § 127 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. K tomu dále viz DAVID, Ludvík. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl (§ 1 až 200za). Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2009, s. 585.

¹¹⁴ Předvedení či uložení pořádkové pokuty podle § 52 a 53 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ DAVID, Ludvík. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl (§ 1 až 200za). Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2009, s. 584.

¹¹⁶ BUREŠ, Jaroslav. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, MAZANEC, Michal. *Občanský soudní řád – komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 452.

důkazy porovná a rozhodne ve věci samé. Mnohdy nebude znalecký posudek sloužit přímo k zjištění názoru nezletilého dítěte, ale spíše k posouzení relevance jím vyjádřeného názoru.¹¹⁷

5.3.3 Nepřímé zjišťování názoru prostřednictvím (zákonného) zástupce

Podle OSŘ lze názor nezletilého zjistit i prostřednictvím zástupce, v tomto případě je však nesmírně důležité, aby tento názor byl zástupcem tlumočen přesně a správně, což se však ne vždy daří a takto přetlumočený názor je zpravidla zkreslen představami zástupce a jeho vlastním pohledem na věc.¹¹⁸

Zástupcem nezletilého dítěte v řízení budou zpravidla jeho zákonní zástupci.¹¹⁹ V řízení, které se ale bude dotýkat nezletilého dítěte, však bude dítěti zpravidla ustanoven procesní opatrovník (orgán sociálně-právní ochrany dětí).

Nutno podotknout, že děti, i když nezletilé, mají stejně jako dospělí účastníci právo na právní zastoupení. V řízení se nám proto může objevit i právní zástupce nezletilého dítěte. V tomto případě platí, že tento zástupce by pak měl dítě považovat za plnohodnotného klienta a poskytnout mu všechny potřebné informace a vysvětlení týkající se možných důsledků jeho postojů a názorů.¹²⁰ Názor dítěte tak může být zjištěn i prostřednictvím právního zástupce.

V praxi se tento způsob zjišťování názoru téměř neobjevuje.

5.4 Konkrétní průběh zjišťování názoru

Zákon nestanovuje přesný postup pro zjišťování názoru nezletilého dítěte. Postupem času se však v judikatuře vyšších soudních instancí, v rozhodovací praxi nižších soudů i v odborné literatuře vyvinuly určité principy a pravidla, podle kterých by mělo slyšení nezletilého dítěte postupovat. Primárně by zjišťování názoru rozhodně nemělo probíhat proti vůli nezletilého dítěte.¹²¹

Pozn.: Níže uvedená pravidla se budou per analogiam vztahovat na všechny osoby, které názor nezletilého dítěte budou zjišťovat, tedy soudce, úředníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znalce, zástupce aj. Z tohoto důvodu a pouze pro účely této kapitoly budeme tyto osoby souhrnně označovat pojmem „vyslychající“.

¹¹⁷ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 46. Podobně nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 31.

¹¹⁹ § 892 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 33.

¹²¹ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

5.4.1 Vhodnost místa, přístupu a atmosféry

Rozhovor s nezletilým dítětem lze provést (a je to i žádoucí) mimo prostory jednací síně či kancelář vyslychajícího, nejlépe v prostředí známém přímo nezletilému. Po dohodě s pedagogy tak vyslychající může navštívit dítě třeba ve škole nebo v zájmovém zařízení. Tento způsob bude však velmi časově náročný,¹²² avšak dle mého názoru nejlepší cestou, jak dítě co nejméně zatěžovat a stresovat. Dítě se bude cítit mnohem klidnější v prostředí jemu známém než v naprosto cizí a respekt budící soudní síni. Dítě nám v této situaci pravděpodobně sdělí mnohem více informací.

Stejný názor projevili i Ústavní soud, když zdůraznil, že ne vždy je nutné (mnohdy ani vhodné) provádět slyšení nezletilého dítěte přímo při soudním jednání v soudní síni, ale s ohledem na věk, citlivost a vztahy v rodině lze využít například rozhovor soudce s dítětem ve škole nebo na jiném vhodném místě.¹²³

Zjišťování by mělo probíhat v příjemné atmosféře, vyslychající by neměl vzbuzovat v dítěti obavy, k čemuž bude často nutné sundat talár, sednout si vedle dítěte, nikoli nahlížet na něj zpoza soudcovské katedry - zkrátka by se mělo jednat o přátelský pohovor.¹²⁴ Slovenská právní úprava dokonce výslovně zakotvuje požadavek osobního přístupu,¹²⁵ což se dá sice považovat pouze za deklaratorní normu, avšak může mít v praxi svůj pozitivní efekt.

S ohledem na velkou nejistotu dítěte je nezbytné nejprve odstranit tuto emoci.¹²⁶ Vyslychající by měl dítě informovat, jaký je účel jeho přítomnosti u soudu, proč rozhovor probíhá, co se děje atd. Sdělení musí být samozřejmě přizpůsobeno stupni vývoje a chápání dítěte. V této fázi se vyslychající „snižuje“ na úroveň nezletilého dítěte, stává se rovnocenným partnerem, nevystupuje zde primárně jako orgán veřejné moci.¹²⁷

V další fázi by měl vyslychající nejdříve zjistit pohled dítěte na věc. Tzn., zda ví, proč se nachází u soudu/orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jaké řízení probíhá, co se děje, jak celou situaci vnímá, co prožívá.¹²⁸

¹²² VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

¹²³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14.

¹²⁴ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

¹²⁵ Zákon č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

5.4.2 Obsah a formulace otázek

Je nutné podotknout, že vždy by se mělo jednat o rovnocenný dialog, nikoli monolog vyslýchajícího.¹²⁹

Jsou vyloučeny jakékoliv návodné otázky a otázky, které zvyšují šanci vyslýchajícího na odpověď.¹³⁰ Stejně tak jsou vyloučeny otázky typu: „U koho bys chtěl bydlet, koho z rodičů máš radši, s kým chceš být víc?“ apod.¹³¹ Přání dítěte musí být zjišťováno formou nepřímých otázek (zejména u dětí ranějšího věku).¹³² Vyslýchající by se taktéž měl vyhnout matoucím, popř. zastrahujícím výrazům.¹³³

Vyslýchající by měl být k výsledku nezletilých speciálně vyškolen a přizpůsobit celý proces věku dítěte.¹³⁴

Ze strany vyslýchajícího by měla probíhat i příprava před rozhovorem – např. zjistit si od rodičů, jaké má dítě záliby, čeho se obává, co má rádo, stanovit si cíl rozhovoru atd.¹³⁵

Jediná forma sdělení názoru však není verbální, popř. písemná, nesmíme opomíjet ani další formy – př. děti raného věku vyjádří svůj názor třeba nákresem nebo hrou, budeme si třeba hrát s panenkami a budeme si vykládat a ptát se, jakou roli má jaká panenka atd. Musíme přijmout svět dítěte a jeho slovník, teprve tehdy bude sdělený názor dítěte co nejvíce odpovídat jeho skutečnému názoru.¹³⁶

Zejména u mladších dětí by měl být jejich názor zjišťován formou nepřímých otázek.¹³⁷

Z povahy věci se bude protokol o provedeném výsledku (rozhovoru) pořizovat až následně, nikoli přímo při výsledku.^{138 139}

¹²⁹ Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Např.: Ve věci projednávané Okresním soudem v Kroměříži, sp. zn. 0 P 284/2017, byl přibrán taktéž znalec, který s celkem pěti nezletilými dětmi prováděl tzv. psychologickou konzultaci v místě bydliště dětí. Znalec přizpůsoboval formulaci otázek věku dětí (3 – 12 let). Mladším dětem kladl otázky typu: „Co s tatínkem děláte, hraje si, je na tebe hodný, těšíš se za ním na víkendy?“ Zatímco nejstaršímu dítěti již kladl otázky zaměřené na budoucnost, na jejich plány a vztahy s oběma rodiči, na možnou manipulaci ze strany jednoho z rodičů atd.

¹³² Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 20.

¹³³ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹³⁴ ŠMÍD, Ondřej. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 199-200.

¹³⁵ Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17.

¹³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 50.

¹³⁹ Úkon se tak bude zaznamenávat ve formě zvukového nebo zvukově obrazového záznamu dle § 40 odst. 1 OSŘ.

5.4.3 Účast třetích osob

Co se přímého zjišťování názorů týče, někteří autoři uvádí, že je vhodné, aby se rozhovoru účastnila taktéž třetí osoba (např. pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo jiný pracovník soudu).¹⁴⁰ Další autoři však uvádí, že přítomnost kohokoliv dalšího by na dítě mohla mít spíše negativní vliv, jelikož se dítě může bát či stydět vyjádřit svůj skutečný názor.¹⁴¹ Účast třetí osoby je třeba posuzovat vždy s ohledem na dané okolnosti¹⁴² a dle mého názoru nelze obecně říci, že přítomnost další osoby při tomto úkonu bude mít vždy stejný efekt, jak jsem již výše uváděla. V některých případech to může být nepochybně přínosem a dítě se může cítit mnohem klidnější v přítomnosti osoby jemu známé, např. babičky nebo třídní učitelky. Někdy to ale může být spíše na škodu a dítě se před další osobu bude stydět a jím vyjádřený názor může být zkreslený. Proto doporučuji dbát na individuálnost každého jednotlivého případu.

5.5 Poskytnutí informací

Aby vůbec k výše uvedenému mohlo dojít a právo dítěte být slyšeno mohlo být realizováno, je nutné, aby bylo dítě o probíhajícím řízení vyrozuměno¹⁴³ a aby se mu dostaly relevantní informace, na základě kterých si může svůj názor vytvořit a tento sdělit, a aby mu taktéž byl poskytnut prostor k prezentaci.¹⁴⁴ Právo dítěte na informace je výslovně garantováno v článku 3 Úmluvy o výkonu práv dětí, který zaručuje dítěti, které má dostatečnou schopnost chápat situaci, v soudním řízení, které se ho dotýká, mj. i právo na příslušné informace.

Oprávnění dítěte vyžadovat od soudu relevantní informace za účelem vytvoření si vlastního názoru a tomu se rovnající povinnost soudu tyto informace poskytnout, máme v českém právním řádu upraveno až od roku 2014.¹⁴⁵ Informace musí být přizpůsobena věku a chápání dítěte, musí mu být poskytnuta tak, aby umožnila plný výkon jeho práv, a její poskytnutí nesmí být dítěti na újmu. Taktéž musí být dítě informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a rozhodnutí soudu ve věci.¹⁴⁶

¹⁴⁰ NOVÁ, Helena. In PETROV, Jan (ed). *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 878.

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milada, WESTPHALOVÁ, Lenka. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 856.

¹⁴² HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*, 2018, č. 8, s. 7 – 13.

¹⁴³ Nebude-li toto zajištěno, bude se jednat o porušení čl. 38 odst. 2 LZPS. K tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 9. října 2012, sp. zn. II. ÚS 2537/11, body 17-18.

¹⁴⁴ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79. Dále KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 52-53.

¹⁴⁵ NOVÁ, Helena. In PETROV, Jan (ed). *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 877.

¹⁴⁶ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

Taktéž zástupce dítěte (zákonný zástupce či opatrovník) má povinnost informovat dítě, vysvětlit mu danou situaci a popř. toto zprostředkovat soudu, jak je uvedeno v čl. 10 Úmluvy o výkonu práv dítěte.

Informace bude poskytovat zpravidla osoba, která bude následně provádět rozhovor s nezletilým dítětem. Tj. soudce, pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znalec či zástupce před zjišťování názoru informuje dítě o řízení, které probíhá, co je jeho předmětem a cílem (samozřejmě přizpůsobené věku a vyspělosti dítěte).

Co se doručování dítěti týče, tato možnost bude vhodná zejména u dětí staršího věku s procesní způsobilostí, kterým bude možno doručovat.¹⁴⁷ Nebude-li dítě procesně způsobilé, budeme doručovat jeho zástupci¹⁴⁸ a tento způsob nebude vždy vhodný. Zástupce, kterému bude doručena písemnost pro nezletilého, zpravidla zjistí obsah této písemnosti a může zcela zatajit nezletilému doručení takové písemnosti nebo upravit její obsah, čímž by se zcela zmařil účel.

5.6 Problém ovlivnitelnosti

Velkým problémem při zjišťování názoru nezletilých dětí je jejich možná ovlivnitelnost.

Platí zásada, že čím je dítě mladší, tím je ovlivnitelnější. Na druhou stranu u mladších dětí lze tuto skutečnost velmi snadno odhalit.¹⁴⁹

Ovlivnění dítěte můžeme poznat např. z toho, že používá slova, která děti jeho věku neznají, složité věty nebo vypráví o věcech, co se staly v jeho raném dětství, a na které si nemůže pamatovat. Tohle všechno jsou signály, které nám svědčí o tom, že názor dítěte ovlivnila nějaká jiná osoba.¹⁵⁰

Nezletilé dítě bude často ovlivněno svými rodiči, jelikož jsou to zpravidla osoby, ke kterým má dítě nejbliž. K tomuto se vyjádřil i Ústavní soud, která podotknul, že pokud se nacházelo nezletilé dítě po určitou delší dobu v péči jen jednoho z rodičů, je možné, že přání dítěte bude zmanipulované tzv. rezidentním rodičem (tj. rodičem, co má dítě v péči).¹⁵¹ Je pak úkolem obecných soudů toto ovlivnění odhalit.¹⁵²

¹⁴⁷ Tj. děti od 16 let. K procesní způsobilost dětí viz kapitola 3.1.1.

¹⁴⁸ § 50b odst. 1 OSŘ.

¹⁴⁹ Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 21. Srovnej Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci C. proti Finsku ze dne 9. května 2006, sp. zn. 18249/02, bod 58.

¹⁵² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci C. proti Finsku ze dne 9. května 2006, sp. zn. 18249/02, bod 58.

6 Institut důvěrníka

6.1 Charakteristika institutu

Především z důvodu co nejcitlivějšího přístupu k zjišťování názoru nezletilého dítěte zavedl zákonodárce institut důvěrníka. Přítomnost důvěrníka může být přínosná, jelikož je to osoba, které dítě důvěřuje, může nastolit důvěrnou atmosféru, udělat celou situaci méně stresující a je pravděpodobné, že dítě bude soudci spontánněji odpovídat na položené otázky. Přítomnost důvěrníka může být vyloučena pouze v případě, že by byl mařen účel zjišťování názoru.¹⁵³

Osoba důvěrníka může být jakákoliv fyzická osoba, ideálně (ne však obligatorně) zletilá, jelikož jeho funkcí je pomoci dítěti s pochopením celé situace a formulováním jeho názorů.¹⁵⁴ Volba je na dítěti samotném, lze tedy předpokládat, že se bude jednat o osobu, ke které nezletilé dítě pociťuje důvěru. Nemusí jít nutně o osobu příbuznou, může se jednat např. o vyučujícího, lektora v zájmovém kroužku, paní na hlídání, staršího kamaráda, tetu či strýce. Osoba však nesmí negativně ovlivňovat zjištění názoru nezletilého dítěte, nesmí mít opačné zájmy než nejlepší zájem dotčeného dítěte.¹⁵⁵ Zákon¹⁵⁶ výslovně vylučuje, aby osobou důvěrníka byl zákonný zástupce dítěte.¹⁵⁷

6.2 Využití v praxi

Zákon vyžaduje, aby si dítě přítomnost důvěrníka vyžádalo. To však může být komplikované, jelikož zákon již nedefinuje způsob, jakým se o svém „právu na přítomnost důvěrníka“ dozví.¹⁵⁸

Poučení ve formě doručení písemnosti na adresu trvalého pobytu je logicky naprosto nevhodné, jelikož poštu za nezletilého zpravidla přebírá zákonný zástupce, který může účel tohoto poučení zmařit nebo může (negativně) ovlivnit volbu potencionálního důvěrníka.¹⁵⁹

¹⁵³ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁷ K reálnému střetu zájmů mezi zájmy dítěte a jeho zákonného zástupce však ve skutečnosti nemusí ani dojít, stačí pouhá obava z možného střetu.

¹⁵⁸ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

¹⁵⁹ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

K poučení by tedy mělo ideálně dojít osobě soudcem, který nezletilé dítě informuje o možnosti mít u pohovoru osobu, které důvěřuje. Toto rozhodnutí je pak plně na dítěti a ani soudce či jiná osoba by neměla tuto volbu ovlivňovat.¹⁶⁰

¹⁶⁰ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 100 občanského soudního řádu).

7 Vázanost zjištěným názorem a jeho relevance

Zjištění skutečného názoru nezletilého dítěte má příznivý efekt pro obě strany. Na jedné straně pro soudce, neboť tento názor vede k lepšímu zjištění skutkového stavu, na straně druhé pro dítě, jelikož mu tím dáváme pocit, že na jeho názoru záleží a má váhu.¹⁶¹

Zákon nestanoví, do jaké míry musí soud respektovat a promítnout do svého rozhodnutí vyjádřený názor nezletilého dítěte, musíme proto vycházet z obecných kritérií a zohlednit věk dítěte, jeho rozumovou, mravní vyspělost a vyjadřovací schopnost, popř. míru ovlivnitelnosti.¹⁶²

Právo dítě být slyšeno neznamena povinnost bezvýhradně akceptovat vyjádřený názor, konečné posouzení celé situace musí učinit osoba dospělá¹⁶³ a konečnou procesní odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese soud.

Dá se říct, že platí pravidlo, že čím starší dítě, tím relevantnější je jeho názor, popř. přání.¹⁶⁴

Pokud jde o zkoumání věrohodnosti dětské výpovědi v závislosti na věku, je v odborné veřejnosti zastáván názor, že nejspolehlivější jsou výpovědi dětí mladšího školního věku. Za „nejdůvěryhodnější“ věk se považuje období mezi devátým a jedenáctým rokem; u chlapců je horní hranice až čtrnáct let. U děvčat jsou výpovědi po jedenáctém roku věku čím dále tím méně spolehlivé, jelikož dívky začínají být v tomto období značně citově nevyvážené, afektivní, projevuje se u nich zvýšená sexuální vnímavost a zvědavost atd. Na jejich výpovědi se taktéž odráží jejich kladný či záporný citový vztah, který mají k zúčastněným osobám.¹⁶⁵

7.1 Odchýlení se soudu od zjištěného názoru

Z článku 12 Úmluvy o právech dítěte nelze dovodit, že by se soud nemohl ve svém rozhodnutí odchýlit od zjištěného názoru nezletilého dítěte, který může být velmi často ovlivněn další osobou – např. rodičem, který má dítě v péči (tzv. rezidentní rodič) nebo právním zástupcem.¹⁶⁶

¹⁶¹ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹⁶² RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39-42.

¹⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2006, sp. zn. IV. ÚS 288/04.

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 20.

¹⁶⁵ MOTEJL, Otakar, MATYÁŠOVÁ, Petra, PANOVSÁ, Klára, ČERNÁ, Iva. *Právo dítěte být účastníkem řízení – relevance názoru dítěte*. Kancelář veřejného ochránce práv, 1. ledna 2009, s. 60-65.

¹⁶⁶ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 131 občanského soudního řádu).

Úmluva o výkonu práv dítěte ukládá soudu povinnost vzít názor dítěte náležitě v úvahu,¹⁶⁷ nikoli se zjištěným názorem nutně řídit a neodchýlit se. Úmluva o právech dítěte zase ukládá povinnost státním orgánům věnovat názorům dítěte patřičnou pozornost s ohledem na jeho věk a vyspělost.¹⁶⁸

Povinnost bezpodmínečně navázat soudní rozhodnutí na názor nezletilého dítěte nevyplývá ani z vnitrostátních předpisů a opakovaně se k věci vyjádřil i Ústavní soud: „*Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je třeba jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby (...) soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů.*“¹⁶⁹

Když soud hodnotí názor nezletilého dítěte, musí přitom zohlednit jeho věk, rozumovou a emocionální vyspělost a zvážit míru objektivy takového postoje (nezávislosti)¹⁷⁰ a konečné hodnocení zájmu nezletilého dítěti náleží pouze a jen soudu.¹⁷¹ V dispozici soudu je případná pravomoc korektury představ názorů nezletilého dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní situaci vhodné a prospěšné, a co nikoli, a proto soudy k názoru nezletilých přihlíží právě s ohledem na věk, rozumovou a citovou vyspělost.¹⁷²

V řízení před soudem taktéž může nastat situace, kdy se stanovisko nezletilého dítěte (jeho zjištěný názor) dostane do rozporu se stanoviskem orgánu sociálně-právní ochrany dětí a třeba i se závěrem znaleckého posudku. V tomto případě bude záležet opět pouze na úvaze soudu, kdy přizná nezletilému schopnost formulovat své vlastní názory, a tím pádem jakou důkazní váhu bude přikládat jím vyjádřenému přání a názoru.¹⁷³

Dle mého názoru by se dala najít jakási přímá úměra mezi věkem a vyspělostí dítěte a souladem soudního rozhodnutí s vyjádřeným názorem a přáním tohoto dítěte. Čím vyspělejší dítě je (tzn. je schopné přijmout informace, zpracovat je a vytvořit si názor na věc), tím ojedinělejší by měla být rozhodnutí, která se s tímto názorem neztotožňují. Samozřejmě

¹⁶⁷ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17. Taktéž nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I.ÚS 2482/13, bod 41.

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17. Taktéž nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 41.

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, dále nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

¹⁷³ MOTEJL, Otakar, MATYÁŠOVÁ, Petra, PANOVSÁ, Klára, ČERNÁ, Iva. *Právo dítěte být účastníkem řízení – relevance názoru dítěte*. Kancelář veřejného ochránce práv, 1. ledna 2009, s. 60-65. Pozn.: Závěry vyplývající ze zpráv orgánu sociálně-právní ochrany dětí či znaleckých posudků budou vždy součástí odůvodnění soudního rozhodnutí. K tomu viz např. rozhodnutí Okresního soudu v Kroměříži ze dne 16. května 2018, sp. zn. 0 P 284/2017.

bude soudce ten, kdo učiní finální rozhodnutí po uvážení všech okolností, nevidím však důvod pro nevyhovění názoru a přání dítěte, které je schopné se rozumně vyjádřit, pokud takto vyjádřené přání není v rozporu s jeho zájmy. Zjištění jeho názoru tudíž nesmí dle mého být jen formální splnění zákonné povinnosti, ale soudce by z něj měl opravdu vycházet.

Závěrem je nutné podotknout, že soud se nemůže zprostit své zákonné povinnosti zjišťovat názor tím, že je mu znám z případného předchozího řízení¹⁷⁴ a názor nezletilého dítěte na konkrétní věc si musí zjišťovat v rámci daného řízení.

¹⁷⁴ VANČUROVÁ, Kateřina, JANEK, Kryštof. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 122-125 (§ 131 občanského soudního řádu).

8 Soudní praxe

8.1 Zjišťování názoru nezletilého dítěte v jednotlivých řízeních

Názor nezletilého dítěte se bude nejčastěji zjišťovat v řízeních týkajících se péče o dítě, ale může se objevit taktéž např. v řízení týkající se práva dítěte na osobní svobodu.¹⁷⁵ Níže jsou uvedené konkrétní typy řízení, ve kterých se zpravidla bude zjišťovat názor nezletilého dítěte.¹⁷⁶

8.1.1 Řízení ve věcech péče o nezletilé dítě

V průběhu své stáže (viz poznámka pod čarou č. 172) jsem zaznamenala, že tento typ řízení se na opatrovnickém oddělení objevoval statisticky nejčastěji (co se řízení týkající se nezletilých dětí týče). Ke zjišťování názorů těchto dětí se využívala převážně metoda nepřímá, a to zjišťování prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Konkrétní pracovník zpravidla prováděl neformální rozhovor s dítětem v prostorách školského zařízení, v místě trvalého pobytu (v dětském pokoji) či v místě konání zájmových kroužků. V rámci tohoto rozhovoru se pracovník tázal dítěte na vztah s rodiči, na poměry, které panují v domácnosti a vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, na školní výsledky, mimoškolní aktivity, popř. trápení. Výsledkem tohoto rozhovoru byla vždy zpráva, která se stala součástí spisu, a soud z této zprávy pak vycházel při rozhodování v meritu věci.¹⁷⁷

Výjimečně se taktéž přistoupilo ke zjišťování názoru prostřednictvím dětského psychologa, jehož zpráva se taktéž stala součástí spisu a podkladem následného rozhodnutí soudu.¹⁷⁸

Co se řízení ve věcech péče o nezletilé dítě týče, Ústavní soud se v loňském roce zabýval stížností proti rozhodnutí druhoinstančního soudu, kterým se nahradil souhlas jednoho z rodičů s přijetím nezletilého dítěte k základnímu vzdělávání do základní školy.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14. K výsledku nezletilého v řízení týkající se práva na osobní svobodu viz více v nálezu Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08 a nálezu Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10.

¹⁷⁶ Poznátky jsou čerpány z konkrétních soudních sporů, kterých jsem se jako autor této práce účastnila jako veřejnost. Vše se uskutečnilo v rámci odborné stáže na Okresním soudě v Kroměříži v období leden – červen 2018. Spisové materiály mi byly zapůjčovány se souhlasem předsedy soudu, Mgr. Radima Slezáka.

¹⁷⁷ Např.: Rozhodnutí Okresního soudu v Kroměříži ze dne 1. března 2018, sp. zn. 15-0 Nc 11226/2017.

¹⁷⁸ Konkrétně ve věci vedené pod sp. zn. 0 P 284/2017 (návrh matky na svěřeni pěti nezletilých dětí do její péče) přistoupil Okresní soud v Kroměříži k diagnostické konzultaci psychologa, který měl posoudit vztah dětí k otci, míru autenticity jejich postojů a navrhnout další postup. Rozhovor psychologa s dětmi probíhal v místě jejich aktuálního pobytu, což byl azylový dům pro matky s dětmi v Kroměříži. Psycholog se děti ptal na otázky typu jaký je jejich vztah k otci, zda se jim stýská, zda jej chtějí vidět, jak se k nim chová atd.

¹⁷⁹ Nejprve zde bylo rozhodnutí okresního soudu, kterým se nahrazoval souhlas otce s přijetím nezletilého k základnímu vzdělávání do ZŠ X. Otce podal proti tomuto rozhodnutí odvolání a odvolací soud toto rozhodnutí změnil tak, že nahradil souhlas matky s přijetím nezletilého k základnímu vzdělávání do ZŠ Y. Viz nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

Nezletilému dítěti v tomto případě bylo v době rozhodování druhoinstančního soudu sedm let a soud zcela rezignoval na zjišťování názoru tohoto dítěte. Nebyly však známy žádné okolnosti, ze kterých by bylo možné dovodit, že dotyčné dítě není schopno samo formulovat své myšlenky. Naopak, ze soudního spisu a provedených rozhovorů mezi dítětem a orgánem sociálně právní ochrany dětí bylo zřejmé, že dítě je při správném a odborně vedeném pohovoru schopno svůj názor smysluplně sdělit. Ústavní soud zde uvedl, že i sedmileté dítě je bez pochyby schopno sdělit, zda se mu ve škole líbí, jaké tam má kamarády, zda je má i ve druhé škole a zda by mu změna školy vadila. Dle Ústavního soudu druhoinstanční soud zvolil ústavně nekonformní postup, když opomenul jakékoliv jiné možnosti, které měl za účelem zjištění názoru nezletilého dítěte (např. zvolit rozhovor s dítětem v kanceláři soudce, tj. mimo jednací síň), a dopustil se tak mj. i porušení práva na ochranu soukromí dle čl. 10 odst. 2 Listiny,¹⁸⁰ když bez zjištění názoru zasáhl do života nezletilého dítěte tak, že do jedné školy již chodit nebude a musí chodit do školy nové.¹⁸¹

8.1.2 Řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte

Dítě je v tomto řízení účastníkem, proto soud přistupuje i ke zjištění jeho stanoviska k dané věci (není přímo zjišťován skutkový stav věci, ale pouze názor, stanovisko, popř. přání dítěte).¹⁸²

To však neznamená, že pokud soud přistoupí ke slyšení nezletilého dítěte v řízení o stanovení výživného, tak že bude zjišťovat představy o výši výživného. Soud se soustředí na zjištění zálib, koníčků, zdravotních problémů, aby na základě zjištěného mohl výši výživného sám určit.¹⁸³

8.1.3 Řízení o povolení uzavřít manželství

Podle § 369 odst. 1 ZŘS soud před rozhodnutím ve věci vyslechne toho, kdo hodlá uzavřít manželství a toho, s kým má být manželství uzavřeno. Nezletilému, který dovršil 16 let, přiznává zákonodárce v tomto typu řízení plnou procesní způsobilost.¹⁸⁴

Výslech toho, kdo hodlá uzavřít manželství, tj. nezletilého snoubence, soudy zaměřují na zjištění skutečných důvodů, které vedou k uzavření manželství ještě před dovršením plnoletosti. Soudy zjišťují rozumovou připravenost navrhovatele pro manželství, vzájemný

¹⁸⁰ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. 827/18, bod 24 – 26.

¹⁸² ŠMÍD, Ondřej. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 199-200.

¹⁸³ ŠMÍD, Ondřej. In ŠÍNOVÁ, Renata (ed). *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 199-200.

¹⁸⁴ § 368 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

vztah snoubenců a taktéž skutečný záměr vstupu do manželství – zda se tak neděje jen z důvodu těhotenství nebo nátlaku rodičů.¹⁸⁵

Výslech obou snoubenců je třeba zaměřit na to, jaké jsou jejich vzájemné citové vztahy, jak si představují společnou budoucnost, jaké jsou vztahy k rodičům druhého snoubence, popř. i vztah k očekávanému dítěti.¹⁸⁶

8.1.4 Řízení ve věcech jména a příjmení nezletilého dítěte

Změna jména či příjmení je upravena v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů, a je možná na základě žádosti. V případě nezletilých dětí tuto žádost podává za dítě zákonný zástupce a o změně rozhoduje matriční úřad. V případě dětí starších 15 let je tato změna možná jen s jejich souhlasem, pod tuto věkovou hranici úřad není povinen názor dítěte zjišťovat.¹⁸⁷

Tak jako každé správní rozhodnutí i rozhodnutí matričního úřadu, kterým se (ne)povoluje změna jména či příjmení, podléhá soudnímu přezkumu. V minulosti tak Ústavní soud řešil již případ, kdy správní úřady a posléze ani soudy nevěnovaly dostatečnou pozornost názoru dítěte, u něhož měla proběhnout změna příjmení, přestože bylo ve věku, kdy bylo schopno své názory srozumitelně vytvářet a tyto sdělit a zdůraznil, že o tak zásadní otázce, jako je změna příjmení, nelze rozhodovat bez kontaktu s tím, jehož se jej tato změna přímo dotýká.¹⁸⁸

8.1.5 Zjišťování názoru nezletilého při nařízení ústavní výchovy

Zákon¹⁸⁹ umožňuje státu zasáhnout v případě, kdy je výchova dítěte, jeho tělesný, rozumový či duševní stav nebo vývoj (...) narušen, a to tím způsobem, že soud může v krajních případech nařídit ústavní výchovu. Toto opatření je opatřením *ultima ratio* a i v těchto případech je nezbytné zjišťovat názor dotčeného dítěte.

Nařízení ústavní výchovy představuje citelný zásah do osobní svobody, dochází k vytržení dítěte z existujícího rodinného prostředí a je nutné v těchto případech respektovat právo dítěte být slyšeno.¹⁹⁰

¹⁸⁵ BUREŠ, Jaroslav. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, MAZANEC, Michal (ed). *Občanský soudní řád – komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 466.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ § 72 a násl. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14.

¹⁸⁹ § 971 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁰ „V případě zásahu do osobní svobody existuje obecné základní právo být slyšen před soudem, který o omezení svobody rozhoduje (...) a zásadně není důvod, aby dospělý měl základní právo být slyšen přímo před soudem, když je rozhodováno o omezení jeho osobní svobody, a dítě nikoliv.“ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09, dále náleží Ústavního soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04, dále rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Husák proti České republice č. 19970/04 ze dne 4. prosince 2008.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zodpovědět si několik otázek související se zjišťováním názoru nezletilých dětí v řízeních, ve kterých rozhodujeme o jejich právech a oprávněných zájmech. Tento institut je sice v českých právních předpisech upraven jen v několika paragrafech, avšak tyto nepředstavují vyčerpávající úpravu a stále je zde spousta nezodpovězených otázek, na které musíme hledat odpovědi výkladem nebo v judikatuře.

Probíhá-li soudní řízení, které se ať už přímo, či nepřímo dotýká práv a oprávněných zájmů nezletilého dítěte, je nezbytné jej do celého procesu zapojit. Dítě je taktéž subjektem se svými participačními právy, nikoli pouhým objektem. Avšak zapojení dítěte do těchto rozhodovacích procesů se ukazuje být dosti problematické. Dítě je v soudním řízení „slabší stranou“ pro svůj věk, doposud nedokončený vývoj a s tím související neznalost, nezkušenost a závislost, proto nemůžeme uplatnit totožný postup jako u zletilých osob.

Objevuje se zde také řada psychologických aspektů a otázek, které si soudy, resp. soudci musí v souvislosti se zjišťováním názoru nezletilých zodpovědět. Na soudce je tak kladen požadavek, aby byli nejen odborníci na právo, nýbrž měli i rozsáhlé znalosti z oboru (dětské) psychologie, a zvládli si tak posoudit stupeň rozumové a mravní vyspělosti konkrétního dítěte, jeho subjektivní vývoj, odhalit případné ovlivnění atd.

Za tímto účelem jsou pro soudce pořádána školení pod záštitou Justiční akademie, která se konají několikrát do roka a zaměřují se na psychologicko – právní tematiku, např.: vývojová psychologie, psychologie výslechu dětí, participace dítěte atd.

Realita je však taková, že soudy, resp. soudci jsou přetížení a dodržování veškerých požadavků, které jsou na jejich bedra kladeny, je někdy nemožné. Je tedy zcela logické a pochopitelné, že soudci využívají za účelem zjištění názoru nezletilého pomoc jiných osob a orgánů, především pak orgánu sociálně právní ochrany dětí, ale taktéž znalců z oblasti pedopsychologie.

Tento postup však může být na druhou stranu v rozporu s požadavkem přímosti, bezprostřednosti a rychlosti soudního řízení. I Ústavní soud zdůrazňuje ve své ustálené judikatuře, že názor nezletilého dítěte by měl soud zjišťovat primárně metodou přímou, tzn. přímým slyšením (výslechem) před soudcem a nikoli si tento opatřovat prostřednictvím dalších osob či orgánů. Tento názor je i dle mého přesvědčení svým úmyslem správný, avšak obávám se, že ne vždy reálný s ohledem na počet případů, které musí „opatrovničtí“ soudci

řešit.¹⁹¹ Opravdu není v silách soudců vyslechnout názor každého jednotlivého dítěte ve všech řízeních, které se nějakým způsobem dětí dotýkají.

Jakkoliv přísně tedy nastavíme požadavky pro zjišťování názorů nezletilých dětí, musíme brát ohled na možnosti soudů a soudců, jejichž práce nespočívá jen ve zjišťování názorů dětí. Tomuto předchází pečlivá příprava, studování spisů, příprava jednání a následuje hodnocení celé věci a vypracování takového rozhodnutí, které v nejlepším případě nebude důvod napadat žádným opravným prostředkem.

Zjišťování názoru nezletilého dítěte je dle mého názoru nepochybně krok, ke kterému musíme přistoupit v každém soudním řízení. Potvrzuji tímto první část hypotézy této diplomové práce (automatické přistupování ke slyšení dítěte v každém řízení, které se jej dotýká). Avšak s ohledem na všechny teoretické i praktické okolnosti bych byla zdrženlivá s požadavkem, aby názor každého jednotlivého dítěte zjišťoval přímo soudce, čímž naopak vyvracím druhou část hypotézy (preference přímé metody před nepřímými jako metodami ultima ratio). I zákonodárce předvídal, že ne vždy bude přímá metoda možná, proto taky máme upraveny další způsoby zjišťování prostřednictvím jiných osob a orgánů.

Ať už se tedy uchýlíme k metodě přímé nebo nepřímé, bude to vždy cesta správná, pokud na jejím konci nebude opomenuté dítě, ale dítě, kterému jsme dali možnost vyjádření se a pocit, že na jeho názoru ve věci, která se jej dotýká, skutečně záleží. S tím souvisí také to, že soudce by posléze v rámci meritorního rozhodnutí měl tomuto názoru přikládat váhu, která bude přímo úměrná stupni duševního vývoje dítěte. Resp. čím vyspělejší dítě a vyvinutá schopnost utvořit si a vyjádřit vlastní názor, tím výjimečnější by mělo být rozhodnutí, které není v souladu s takto vyjádřeným názorem. Tím posledním, kdo bude „mít slovo“, samozřejmě bude osoba dospělá – soudce, avšak zjištění názoru by nemělo být pouhým splněním formální povinnosti a mělo by se z něj v rozhodnutí skutečně vycházet.

Závěrem považuji za nutné zdůraznit, že ke zjišťování názoru nezletilých by mělo docházet vždy, pokud tomu skutečně nebrání okolnosti hodné zvláštního zřetele, jelikož dítě je osobu závislou na svém okolí – na dospělých, kteří by měli usilovat o naplnění toho nejlepšího zájmu dítěte, protože samo dítě tyto možnosti nemá.

¹⁹¹ Opatrovnické oddělení je zpravidla tím nejvytíženějším oddělením soudů. Jinak tomu není ani v případě Okresního soudu v Kroměříži, kde jsem docházela na odbornou stáž. Soudci tohoto oddělení se shodovali ve svých ústních vyjádřeních, že není v jejich vyhovět všem požadavkům jak účastníků, tak Ústavního soudu.

Zdroje

Právní předpisy

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 315/2004 Sb. účinném ke dni 27. května 2004.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o právech dítěte, sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o přijetí Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Evropská úmluva o výkonu práv dítěte, sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy (...), ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnost a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení Nařízení (ES) č. 1347/2000 (Brusel II bis).

Zákon č. 359/2009 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Listina základních práv EU, 2012/C 326/02. Úřední věstník C 326/391, 26. října 2012.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Německý zákon č. 16/6308 o řízení ve věcech rodinných a ve věcech nesporného soudnictví (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit).

Komentářová literatura

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, MAZANEC, Michal. *Občanský soudní řád. Komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 1751 s.

- DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. 1108 s.
- DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1600 s.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. 616 s.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. 1116 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. 1012 s.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017. 3120 s.
- Stöber, E. In: Prütting, H., Helms, T. (Hrsg.). *FamFG*. Köln: Dr. Otto Schmidt Verlag, 2009 (§ 159, bod 1).
- SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1422 s.
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.
- ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009. 1263 s.

Odborná literatura

- POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013. 432 s.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 213 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex bohemia a.s., 2006. 1200 s.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 244 s.
- ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010. 380 s.

Odborné články

BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Právo a rodina*, 2003, č. 3, s. 3-8.

HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*, 2018, č. 8, s. 7 – 13.

JIRSA, Jaromír. *Střídavá péče – nekonečný příběh (nejen) v podání Ústavního soudu* [online]. Právníprostor.cz, 7. července 2015 [cit. 19. října 2017]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/stridava-pece-nekonecny-pribeh-nejen-v-podani-ustavniho-soudu>>.

KAISEROVÁ, Veronika. Změna příjmení nezletilého. *Rodinné listy*, 2012, č. 6, s. 3-5.

KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, ročník 11, s. 73 – 79.

NOVOTNÁ, Věra. Sociálně-právní ochrana dětí. *Rodinné listy*, 2012, č. 7-8, s. 13-16.

VLASTNÍK, Jiří. Dítě a právo. *Rodinné listy*, 2013, č. 10, s. 17-26.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci C. proti Finsku ze dne 9. května 2006, sp. zn. 18249/02.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Husák proti České republice ze dne 4. prosince 2008, sp. zn. 19970/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Plaza proti Polsku ze dne 25. ledna 2011, sp. zn. 18830/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 21 Cdo 4561/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13.
Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14.
Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14.
Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. března 2018, sp. zn. I. ÚS 490/18.
Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

Ostatní

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice (Part III) ze dne 17. listopadu 2010.

Obecná poznámka Výboru pro práva dítěte č. 12 ze dne 20. července 2009, CRC/C/GC/12.

Spisový materiál (zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí, záznamy z psychologických konzultací, protokoly o výslechu) ve věcech sp. zn. 0 P 284/2017 a 15-0 Nc 11226/2017 projednáváné Okresním soudem v Kroměříži.

Přednáška Mgr. Robina Brzobohatého z Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí ze dne 30. dubna 2018 konaná v rámci předmětu „Simulovaná soudní jednání“ na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Abstrakt

Práce podrobně rozebírá zjišťování názoru nezletilých dětí v civilním soudním řízení. V úvodní části práce je charakterizován tento pojem s ohledem na sporný či nesporný charakter řízení, vysvětlen jeho význam a účel a odlišen od pojmu *výslech* nezletilého dítěte jako účastníka řízení. V následujících kapitolách se autor zabývá jednotlivými metodami zjišťování názorů, kritérii pro volbu nejvhodnější metody a následně i průběhem konkrétního zjišťování. V závěru práce se autor zaměřuje na relevanci takto zjištěného názoru a význam pro soudní rozhodnutí ve věci samé. Zmíněny jsou také konkrétní typy řízení, ve kterých se názor nezletilého bude zjišťovat. V jednotlivých kapitolách se odkazuje i na zahraniční právní úpravy za účelem komparace.

The Abstract

The thesis concentrates in detail on learning the opinion of minors in civil proceedings. In the introductory part, there is a characteristic of the term with a respect to disputable or indisputable character of the proceeding, an explanation of its meaning and purpose and also distinguishing the term from the examination of the minor as a participant. In the following chapters, the author deals with the individual methods of learning the minors' opinion, standards in order to choose the best method, and the course of the learning itself. In the final part of the thesis, the author concerns with the relevance of the learned minor's opinion and its value for the court meritorious ruling. The author mentions also some types of proceedings where the minor's opinion is usually learned. Within the chapters, the foreign legislations are mentioned in order to compare.

Seznam klíčových slov

Zjišťování názoru nezletilého, participační, slyšení, výslech, přímá a nepřímá metoda, znalec, orgán sociálně právní ochrany dětí, zástupce, důvěrník, poskytnutí informací, relevance, vázanost

Keywords

Learning the minors' opinion, participation, hearing, examination, direct and indirect method, expert, the Office for the Protection of the Social Rights of Children, representative, confidant, information providing, relevance, limitedness